

Arneževi drobci minljivosti

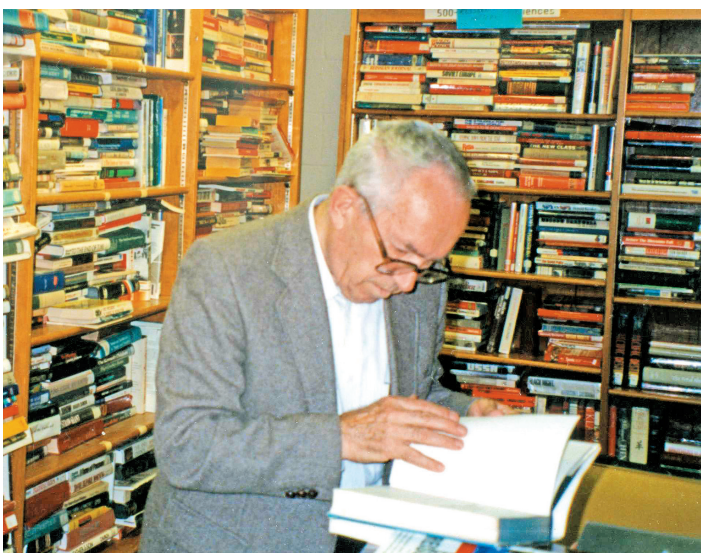
Ob izidu knjige spominov dr. JANEZA ARNEŽA z naslovom *Drobci minljivosti*

»K o sem se z znanci in prijatelji pogovarjal o arhivih in o nezanimanju ali celo nasprotovanju zbiranja arhivskega gradiva, ki vlada tu v Sloveniji kakor tudi med Slovenci v tujini, so me nekateri vpraševali, zakaj ne pišem spominov oziroma kdaj jih bom začel pisati.« je v knjigi *Drobci minljivosti*, ki je pravkar v zbirki *Cas in ljudje* izšla pri založbi Družina, zapisal njen avtor dr. Janez Arnež. »Pa sem si mislil, da ni bilo potrebno izrabljati časa za take osebne zadeve, saj mi dela ni manjkalo. Imel sem delo z zapiski drugih, s pričevanji redkih, ki so zapisali svoje doživljanje v vojni in v povojni dobi. Bilo je tudi nekaj primerov, ko so otroci v času po svoji upokojitvi iskali skrivnosti izginotja svojih očetov. To je resnično krvavo in boleče iskanje korenin. Nekaj teh pričevanj sem dobil, jih ohranil in dal v arhiv.«

Po izidu 38. knjige v zbirki Studia slovenica in stoti številki lista *Pogledi*, ki ga je dr. Arnež izdajal od leta 1995, se je le odločil, da pusti za seboj vsaj nekaj zapisov o svoji preteklosti. »Če bom o sebi kaj zabeležil, se bom skušal izogniti vsakdanjostim in morda se bo sredi številnih napisanih luščin le našlo kako užitno zrno,« je zapisal. »Kdorkoli jih bo bral, naj vsaj za tisti trenutek opusti predsodke, ki jih ima morda proti vernim katoličanom, proti tistim, ki so iz svojega prepričanja bežali pred komunističnim režimom, in proti ljudem, ki želijo sami misliti in delati vse tisto, za kar prevzamejo svojo odgovornost.«

PROFESOR V AMERIKI

Janez Arnež se je rodil 2. avgusta 1923 v Ljubljani, kjer je živel do odhoda v Trst novembra 1943, kjer se je pridružil domobrancem oz. Slovenskemu narodnemu varnostnostnemu zboru, kakor so se imenovali na Primorskem. Osnovno šolo, gimnazijo in prvo leto univerze je opravil v Ljubljani. Iz Trsta ga je po vojni pot peljala v svet, saj se v domovino zaradi »zmage« komunistov ni mogel vrniti. Poleg skrbi za življenje je bila tudi »uka želja«. Druga za drugo so se vrstile univerze v Bologni, Louvainu, New Havnu in v Quebecu, kjer je poglobljajal znanje in si širil obzorje. V Belgiji (Leuven) je živel od leta 1946 do 1951. Novembra 1951 se je z ladjo iz Bremna odpeljal v ZDA, v New York. Začel je v Clevelandu, od jeseni 1952 je študiral ekonomijo na univerzi Yale v New Havnu (Connecticut), po magisteriju je odšel v Québec, kjer se je vpisal na doktorski tečaj na univerzi Laval. Ko je prišel iz Kanade v New York, je imel najprej različne službe. Za nekaj tednov je šel v Washington, kjer je živel pri dr. Mihi Kreku. Tam je izvedel za možnost zaposlitve v Kongresni knjižnici, kjer je delal do jeseni 1959, ko je dobil službo inštruktorja na Saint Joseph's College v Brooklynu. Tam je dokončal doktorat o kmečkem gospodarstvu v Jugoslaviji in opravil govor na Lavalu.

Dr. Janez Arnež v antikvariatu v ZDA leta 1996

Leta 1961 se je na Vrhnikih poročil in vzel ženo Marijo s seboj v Ameriko. Leta 1971 se je žena z otroki vrnila v Slovenijo, na Vrhniko. Kupil je razpadajočo hišo v Višnjeviku v Goriških brdih, ki so jo potem obnavljali.

Še kot mlad dijak je v predvojni Ljubljani z nelagodjem gledal na slovensko samozadovoljstvo in brezskrbnost za kulturni in gospodarski razvoj sveta. Zato si je želel odpreti vrata v svet. Revolucija ga je dobesedno prisilila, da je prišel v stik z dotlej neznanim delom svetovne civilizacije in kulture.

Preživljal se je s svojim delom, sprva v tovarnah, nato v finančnih ustanovah, dokler ni postal predavatelj ekonomije. Ustvaril si je družino. Vseh pet njegovih otrok zdaj deluje v Sloveniji. Živel je v raznih krajih (Trst, Bologna, Louvain, Cleveland, Bridgeport, New Haven, Ville de Quebec), največ časa je prebil v New Yorku. V tem mestu je pristal in iz tega mesta se je vrnil v Slovenijo. Svojo družinsko hišo pa si je postavil okoli sto kilometrov severno od New Yorka, v državi Connecticut.

KATOLIŠKI INŠTITUT

Poleg službenega dela je imel vedno v mislih, kaj bi v tujini mogel storiti za razpoznavnost Slovenije in njenih problemov v svetovni javnosti. Zato je s prijatelji leta 1958 ustanovil založbo Studia slovenica in začel izdajati knjige. Založniško delo je nadaljeval tudi po vrnitvi v Slovenijo leta 1993. Največja želja, ki jo je prinesel s seboj že iz Slovenije, se je zdela nedosegljiva: ustanovitev in razvoj slovenskega katoliškega inštituta. Zaradi tedaj majhnega števila slovenskih univerzitetnih slušateljev je bilo skorajda utopično misliti na drugo univerzo. Razumljivo je, da v tujini ni mo-

gel misliti na ustanovitev inštituta. Treba pa je bilo izkoristiti možnosti in prispevati v vsaj omejeni obliki k načrtu, ki naj bi bil uresničen v osvobojeni domovini. V tujini je imel vsaj delno možnost zbirati slovenski tisk, ki je izšel zunaj meja slovenske države. Vsa slovenska, v tujini nastala dela so del slovenske kulture kljub vsebinski in številčni skromnosti. Poleg tega je bilo treba zbirati arhivsko gradivo tako s političnega kakor tudi kulturnega področja. Zbiranje, prevažanje in urejevanje vsega tega iz tujine prepeljanega gradiva je zahtevalo veliko fizičnega dela in stroškov. K temu je treba prišteti še stroške ureditve prostorov za skladiščenje knjig in arhivskega gradiva v Zavodu sv. Stanislava v Šentvidu.

Njegova skromna misel je: Ko bo Katoliški inštitut dobil tudi svojo humanistično fakulteto, bosta knjižnica in arhiv Studia slovenica dragocen vir tistim, ki jih bo zanimala vojna in povojna slovenska zgodovina. »Skrivata« namreč precej gradiva za raziskovalne naloge, diplome in doktorske naloge.

V knjigi se je na koncu vprašal, ali je bilo smiselno, da je začel zbirati slovensko emigrantsko literaturo. »Osebnost sem bil od začetka prepričan, da je to delo bilo potrebno, pomembno za slovensko narodno in katoliško skupnost. Priznam pa, da nisem dosegel, kar sem sicer upal, pomoči pri sorjakih in taki meri, da bi stvar skupno bolje izpeljali. Vodil me je idealizem in nič drugega. In prav ta je v današnjem svetu breme in ne odlika. En razlog, ki mi daje oporo, je skromno prepričanje, da Bog moji akciji ni nasprotoval, ampak me je celo podpiral pri tem delu. Stvar bi lahko že zdavnaj propadla, ali zaradi pomanjkanja prostora, zaradi pomanjkanja denarnih sredstev ali zaradi mojega obolenja. Še vedno upam, da bo katoliška univerza zaživela in prevzela ves inventar ustanove Studia slovenica.«

STUDIA SLOVENICA

Leta 2008 je dr. Arnež oz. njegovega inštituta Studia slovenica Arhivsko društvo Slovenije podelilo Aškerčevo nagrado. V obrazložitvi je zapisalo, da je dr. Arnež v okviru svojega raziskovalnega inštituta dolga leta potrpežljivo zbiral arhivsko gradivo, kljub temu da

takratne politične okoliščine niso kazale na to, da ga bo mogoče prepeljati v Slovenijo; pa tudi med izseljenci je pogosto naletel na nerazumevanje. Leta 1991 je v Slovenijo vendarle pripeljal prvi del bogate zbirke, sestavljene iz arhivskega gradiva, časopisov in knjig, ki se dopolnjujejo. Istega leta je preselil v Ljubljano tudi sedež ustanove. Gradivo je od leta 1993 v prostorih Zavoda sv. Stanislava v Šentvidu. V letu 2002 je bilo dokumentarno gradivo Studia slovenica z odločbo ministrstva za kulturo razglašeno za zasebno arhivsko gradivo. S tem mu je bil uradno priznan status, ki si ga raznolika in bogata dediščina, shranjena pri inštitutu, tudi zasluži.

Med omenjenim gradivom po pomenu izstopa dokumentacija, ki je nastala ob delovanju begunskih taborišč, v katera so se zatekli slovenski begunci po drugi svetovni vojni. Drugi pomemben sklop

Dr. Janez Arnež z ženo v knjižnici Studia slovenica

gradiva je nastal pri delovanju slovenskih izseljenskih društev ter slovenskih župnij in verskih organizacij v Evropi in Ameriki v letih od 1912 do 2002. Izjemno zanimiv je tudi arhiv vodilnih politikov Slovenske ljudske stranke v emigraciji, ki ga je dr. Arnež uspelo pridobiti v letu 2002 in vsebuje gradivo iz časa od začetka druge svetovne vojne do poznih 80. let 20. stoletja. Med gradivom, katerega ustvarjalci so fizične osebe, najdemo korespondenco, dnevnike, fotografije in gradivo s področja njihovega društvenega, političnega in poklicnega udejstvovanja. Izpostaviti velja gradivo politikov, znanstvenikov, umetnikov, izseljenskih duhovnikov.

Skupno obsega arhivsko gradivo Studia slovenica več kot 110 tekočih metrov dokumentov, urejenih v 160 fondov in zbirk. Janez Arnež je od leta 1995 v publikaciji *Pogledi* objavljajal izbrane dokumente, ki jih hrani njegov arhiv.

SOŠOLEC ALOJZIJA GROZDETA

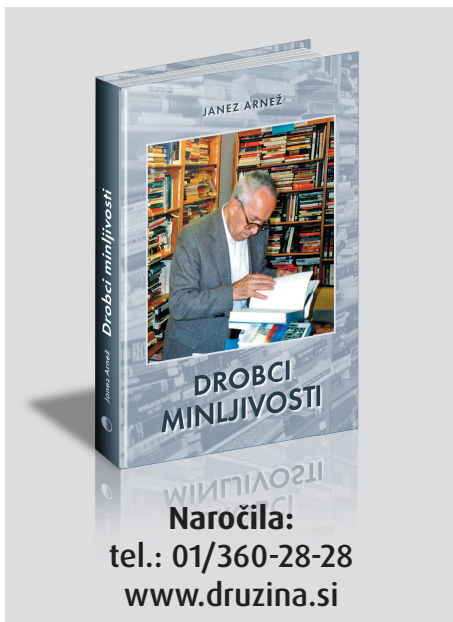
»Oba moja življenjska ideala, samostojna slovenska država in slovenska katoliška univerza, sta se uresničila še za časa mojega življenja,« je zapisal na koncu svoje knjige spominov in dodal, da je bila ustanovitev samostojne demokratične države pogoj za izvršitev kulturne in znanstvene iniciative slovenskih katoličanov. »Oboje pa je nastalo na ruševinah totalitarnega komunističnega režima, ki se je sesul v vzhodnem delu Evrope.«

Zelo je ponosen tudi na to, da je bil sošolec bl. Alojzija Grozdeteta. »Vesel sem, da sem z božjo naklonjenostjo dočakal dan, ko je na slovenskem evharističnem kongresu v Celju, 13. junija 2010, papežev delegat kardinal Tarcisio Bertone razglasil za blaženega Lojzeta Grozdeteta kot prvega slovenskega mučenca. Oba sva bila rojena leta 1923, on dva meseca pred menoj. Ker je opravil šest razredov osnovne šole, je prišel na ljubljansko klasično gimnazijo eno leto za menoj. Oba sva se pridružila Tomčevim mladcem, dijaški Katoliški akciji. Bil je literarno ustvarjalno usmerjen, mene pa je pritegovala filozofija in socialno-gospodarski sistem. Oba sva bila ideološko navezana na razprave Mahničiča in Ušeničnika. Ko je bil on še kot osmošolec umorjen, sem jaz poslušal predavanja na pravni fakulteti in filozofijo na teološki fakulteti.«

Knjiga dr. Janeza Arneža *Drobci minljivosti* ni le opis njegove življenjske poti in njegovega izjemnega življenjskega projekta inštituta Studia slovenica, ampak v njej veliko izvemo tudi o slovenski, predvsem politični emigraciji v Združenih državah Amerike po drugi svetovni vojni. ■

IVO ŽAJDELA

»OBA MOJA ŽIVLJENJSKA IDEALA, SAMOSTOJNA SLOVENSKA DRŽAVA IN SLOVENSKA KATOLIŠKA UNIVERZA, STA SE URESNIČILA ŠE ZA ČASA MOJEGA ŽIVLJENJA.«

Naročila:
tel.: 01/360-28-28
www.druzina.si

Praznjenje zabojnika v Zavodu sv. Stanislava

Del skladišča v Zavodu sv. Stanislava